

KARA OGRANICZENIA WOLNOŚCI – OCZEKIWANIA I RZECZYWISTOŚĆ

MIROŚŁAWA MELEZINI*

DOI: 10.26399/iusnovum.v18.4.2024.28/m.melezini

STRESZCZENIE

Przedmiotem opracowania jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy założenia i oczekiwania ustawodawcy wyrażone w nowelizacji prawa karnego z 2015 r., a dotyczące kary ograniczenia wolności, zostały zrealizowane w praktyce wymiaru sprawiedliwości. Z przedstawionej analizy wynika, że główny cel reformy został osiągnięty, tj. wydatnie ograniczono orzekanie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na rzecz kar wolnościowych, a rola kary ograniczenia wolności w polityce karnej wydatnie wzrosła. Jednocześnie ujemnym skutkiem zmian był wzrost zakresu stosowania bezwzględnej kary pozbawienia wolności, co oznacza, że w odniesieniu do pewnej części sprawców ograniczenie stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary wpłynęło na wzrost częstotliwości stosowania bezwzględnej kary pozbawienia wolności. Analizując problemy związane z orzekaniem i wykonywaniem kary ograniczenia wolności, szczególną uwagę zwrócono na doniosłe znaczenie trafności doboru kary ograniczenia wolności w postaci obowiązku nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne do konkretnego wypadku i nierespektowanie w praktyce dyrektywy z art. 58 § 2a k.k. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest wzrost liczby zarządanych do wykonania kar zastępczych pozbawienia wolności za karę ograniczenia wolności. Dodatkowo, z dokonanych ustaleń wynika, że poważne zastrzeżenia budzi efektywność kary ograniczenia wolności, mierzona wskaźnikiem powrotności do przestępstwa, bowiem zbliża karę ograniczenia wolności do bezwzględnej kary pozbawienia wolności i istotnie odbiega od efektywności pozostałych kar i środków nieizolacyjnych.

Słowa kluczowe: kara ograniczenia wolności, kara zastępcza, powrotność do przestępstwa, polityka karna, reforma prawa karnego

* prof. dr hab., Wydział Prawa i Administracji, Akademia Łomżyńska (Polska), e-mail: mmelezini@al.edu.pl, ORCID: 0000-0001-6168-5590

THE PENALTY OF RESTRICTION OF LIBERTY – EXPECTATIONS AND REALITY

ABSTRACT

The subject of this study is an attempt to provide answers to a question, whether the assumptions and expectations of the legislators have been expressed in the 2015 amendment to the criminal law, concerning the penalty of restriction of liberty, have been fulfilled in the practice of justice. Based on the analysis, it turns out, that the main goal of the reform has been achieved, this is, significant limitation of the adjudication of the penalty of restriction of liberty with a conditional suspension of its execution in favour of the non-custodial penalties, and the role of the penalty of restriction of liberty in criminal policy has significantly increased. At the same time, a negative result of the changes, was an increase in the scope of application of the unconditional imprisonment penalty, which means, that in relation to the certain part of perpetrators, the limitation of the application of conditional suspension of penalty execution has influenced the increase in the frequency of application of the unconditional imprisonment. Analysing problems concerned with adjudication and execution of the penalty of restriction of liberty, the particular attention was drawn to a significant importance of the accuracy to select the penalty of restriction liberty in a form of an obligation to perform unpaid, controlled work for social purposes for a specific case and non-compliance in practice, with the directive of art. 58 § 2a of the Polish Criminal Code. The consequence of such state of affairs is an increase in the number of ordered for execution, substitute penalties of imprisonment instead of the restriction of liberty penalty. In addition, based on the established facts, it appears, that the serious concerns are raised by the effectiveness of the penalty of restriction of liberty measured by the recidivism rate, because it brings the penalty of restriction of liberty closer to an unconditional penalty of imprisonment and significantly deviates from effectiveness of the other non-isolation penalties and measures.

Keywords: the penalty of restriction of liberty, substitute penalty, recidivism, criminal policy, criminal law reform

WPROWADZENIE

Kara ograniczenia wolności to instrument reakcji prawno-karnej na popełnienie przestępstwa, który współcześnie odgrywa istotną rolę w reformie praktyki wymiaru sprawiedliwości, związanej z nowelizacją Kodeksu karnego z 20.02.2015 r. Ustawodawca wiąże duże nadzieje z karą ograniczenia wolności jako z karą, która ma stać się nie tylko równorzędną alternatywą dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności i trudnej do spłacenia grzywny, ale również powinna być alternatywą dla kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, której możliwości orzekania zostały radykalnie ograniczone z uwagi na nadużywanie tego środka probacyjnego w praktyce. Z doświadczeń zgromadzonych w praktyce stosowania kary ograniczenia wolności, według koncepcji przyjętej w k.k. z 1997 r. w pierwotnym brzmieniu, wynikało, że kara ograniczenia wolności nie spełniła w dostatecznym stopniu zakładanych funkcji. Jednocześnie efektywność wykonywania kary ograniczenia wolności uznana została za wymagającą zdecydowanej poprawy. Toteż twórcy reformy Kodeksu karnego z 2015 r. wprowadzili istotne zmiany w treści, wymiarze

oraz podstawach orzekania kary ograniczenia wolności, by stała się ona karą kryminalną o priorytetowym znaczeniu w polityce karnej. W tym kontekście rodzi się pytanie, czy udało się osiągnąć zamierzone cele i czy osiągnięte rezultaty zmian w polityce karnej można uznać za w pełni zadowalające? Wskazane problemy będą przedmiotem poniższych rozważań.

KARA OGRANICZENIA WOLNOŚCI W ŚWIETLE ZAŁOŻEŃ KODEKSU KARNEGO Z 1997 R. W PIERWOTNYM BRZMIENIU

Jednym z podstawowych założeń politycznokryminalnych Kodeksu karnego z 1997 r. w odniesieniu do drobnej i średniej przestępczości było stworzenie takiego systemu kar i środków karnych, w którym kara pozbawienia wolności byłaby traktowana jako *ultima ratio*, a prymat zyskałyby kary wolnościowe. Uznano, że podstawowym środkiem reakcji karnej powinny być: grzywna, kara ograniczenia wolności, ewentualnie kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania¹. Tymczasem obraz polityki karnej realizowanej w okresie kilkunastu lat obowiązywania Kodeksu karnego wskazywał, że praktyka orzecznicza istotnie odbiegała od oczekiwań twórców Kodeksu karnego. W szczególności okazało się, że to nie grzywna i kara ograniczenia wolności stanowią podstawowe środki reakcji karnej na przestępstwa, ale kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, która dominowała w strukturze kar orzeczonych, przekraczając w latach 1999–2014 nawet 55% wszystkich skazań². Co więcej, z badań wynikało, że to nie bezwzględne kary pozbawienia wolności w największym stopniu generują wysoki poziom populacji więziennej, lecz zarządzenia wykonania kar pozbawienia wolności, które uprzednio były warunkowo zawieszane³.

Ustawodawca, dostrzegając potrzebę ograniczenia stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności i zwiększenia częstotliwości stosowania kary ograniczenia wolności połączonej z pracą społecznie użyteczną, już w 2009 r. (na mocy ustawy z 5.11.2009 r.⁴) wprowadził bardzo istotne zmiany w zakresie orzekania i wykonywania kary ograniczenia wolności, które miały zwiększyć jej efektywność i usprawnić wykonywanie, by uczynić tę karę realną alternatywą

¹ A. Zoll, *Założenia politycznokryminalne kodeksu karnego w świetle wyzwań współczesności*, PiP 1998, nr 9–10, s. 47–49; K. Buchała, *System kar, środków karnych i zabezpieczających w projekcie kodeksu karnego z 1990 r.*, PiP 1991, nr 6, s. 20–24.

² K. Mycka, *Praktyka orzecznicza sądów polskich w kontekście wykonywania kar i środków karnych*, w: *Problemy aktualnej polityki karnej w Polsce na tle przeludnienia zakładów karnych*, red. J. Jakubowska-Hara, C. Nowak, Warszawa 2010, s. 44–61; M. Melezini, *Aktualne problemy polityki karnej*, w: *Nadzwyczajny wymiar kary*, red. J. Majewski, Toruń 2009, s. 34–44; K. Krajewski, *Przemiany polityki karnej po nowelizacji Kodeksu karnego z 2015 r.*, w: *Polityka kryminalna: między teorią a praktyką. Księga jubileuszowa profesora Janiny Blachut*, red. M. Grzyb, K. Krajewski, Kraków 2022, s. 190–191.

³ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2013, nr 4, s. 44–47.

⁴ Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 206, poz. 1589 ze zm.).

kary pozbawienia wolności. Zmianą o doniosłym charakterze było wprowadzenie w art. 58 § 2a k.k. regulacji zakazującej orzekania kary ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania pracy, jeżeli stan zdrowia oskarżonego lub jego właściwości i warunki osobiste uzasadniają przekonanie, że oskarżony nie wykona tego obowiązku. W uzasadnieniu projektu ustawy wprowadzenie wskazanej dyrektywy motywowano okolicznością, że w praktyce zdarzają się wypadki, iż „kara ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania pracy jest orzekana – zwłaszcza w wyrokach wydanych na posiedzeniu, bez udziału oskarżonych – wobec osób niezdolnych do wykonywania takiej pracy”. Wskazywano, że „sytuacja rodzinna oskarżonego, który np. sprawuje bezpośrednią opiekę nad małoletnimi dziećmi, bądź starszymi, schorowanymi członkami rodziny i nie jest w stanie zapewnić im opieki na czas wykonywania pracy”, albo gdy „oskarżony był uprzednio skazany na karę ograniczenia wolności i uchył się od jej wykonania”, stanowią przeszkody uniemożliwiające orzeczenie kary ograniczenia wolności z obowiązkiem pracy⁵.

Spośród wielu innych zmian wprowadzonych nowelizacją Kodeksu karnego z 2009 r., a również zasługujących na podkreślenie, należy wymienić ustanowienie kuratora zawodowego jako organu sprawującego całościowy nadzór nad wykonywaniem kary ograniczenia wolności, poszerzenie kręgu podmiotów, w których praca skazanego może być wykonywana, oraz zwolnienie tych podmiotów z ponoszenia kosztów ubezpieczenia społecznego, ułatwienie skazanym wykonywania obowiązku pracy w dni wolne od pracy, a także ustanowienie jako beneficjenta potrażeń wyłącznie „cel społeczny” w obu wariantach kary ograniczenia wolności⁶.

Niestety, w praktyce potencjał tkwiący w karze ograniczenia wolności był nadal w sposób niedostateczny wykorzystany. Nieustannie w strukturze kar orzeczonych w latach 2010–2014 dominowały skazania na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania (w granicach 55–58% ogółu skazań), a udział kary ograniczenia wolności kształtował się w granicach 11–12%. Skala dysproporcji była ogromna. Przykładowo w 2010 r. karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczono wobec 251 tys. 87 skazanych, a karę ograniczenia wolności wobec 49 tys. 692 skazanych⁷.

Równocześnie z przeprowadzonych przez A. Janus-Dębską w 2014 r. badań nad przyczynami niewykonywanych kar ograniczenia wolności wynikał niepokojący obraz praktyki orzekania i wykonywania kary ograniczenia wolności. Okazało się, że do najczęściej występujących przyczyn niewykonywanych orzeczeń należało zawieszenie postępowania wykonawczego z powodu długotrwałej przeszkody uniemożliwiającej kontynuowanie postępowania wykonawczego, a tymi przeszkodami były w szczególności: niemożność ujęcia skazanego, jego choroba psychiczna

⁵ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny i innych ustaw (druk sejmowy nr 1394, VI kadencja); V. Konarska-Wrżosek, w: *Kodeks karny. Komentarz*, 4 wyd., red. R.A. Stefański, Warszawa 2018, s. 450.

⁶ M. Szewczyk, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, s. 719–720; J. Migdał, w: T. Szymanowski, J. Migdał, *Prawo karne wykonawcze i polityka penitencjarna*, Warszawa 2014, s. 134–137; K. Postulski, *Zmiany w wykonywaniu kary ograniczenia wolności*, „Probacja” 2011, nr 3, s. 119–120.

⁷ K. Krajewski, *Przemiany polityki karnej...*, op. cit., s. 186–187.

lub inna przewlekła ciężka choroba, zły stan zdrowia skazanego, jego pobyt w jednostce penitencjarnej lub ośrodku leczenia uzależnień, trudności z ustaleniem miejsca pobytu, trudna sytuacja rodzinna (np. sprawowanie opieki nad dziećmi) lub bytowa (np. konieczność wykonywania pracy zarobkowej). Z opinii badanych kuratorów sądowych wynika, że takie sytuacje miały miejsce szczególnie w przypadku wpływu do zespołów kuratorskich „wyroków zaocznych lub wydanych w trybie art. 335 k.p.k.”⁸.

Wyniki badań ankietowych w grupie 335 kuratorów sądowych wskazują z kolei, że do przyczyn opieszałości skazanych w wykonywaniu pracy na cele społeczne należały: orzekanie kary ograniczenia wolności wyrokiem nakazowym, co powoduje przypadkowość orzeczeń nie zawsze adekwatnych do możliwości i warunków osobistych sprawcy, orzekanie kary ograniczenia wolności wobec osób mających orzeczony stopień niepełnosprawności, poważnie chorych somatycznie lub psychicznie, kolidowanie pracy z nauką skazanego w systemie dziennym, uzależnienia skazanych, ciągi alkoholowe uniemożliwiające wykonywanie orzeczonych prac, brak placówek umożliwiających pracę w weekendy oraz zakładów pracy chronionych dla osób z orzeczoną niepełnosprawnością, uchylanie się skazanych od wykonywania orzeczonej pracy, wielokrotne orzekanie kary ograniczenia wolności wobec tej samej osoby, uchylającej się w przeszłości od wykonania tego rodzaju kary, orzekanie kary ograniczenia wolności wobec osób bezdomnych⁹.

Należy dodać, że z przeprowadzonych przez A. Janus-Dębską badań statystycznych wynika także, że udział spraw zakończonych, w których faktycznie wykonana została praca przez skazanych, z roku na rok zmniejszał się i wyniósł: w 2011 r. – 54,4%, 2012 – 51,7%, 2013 – 50,8%, 2014 – 46%, a w 2015 r. już tylko 43,5%. Najczęściej zakończenie wykonywania pracy kończyło się zarządzeniem wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności czy przedawnieniem. Przykładowo, w 2015 r. do zespołów kuratorskich wpłynęło 91 tys. 650 spraw dotyczących kary ograniczenia wolności, kuratorzy złożyli wnioski z art. 65 § 1 k.k.w. w zw. z art. 66 § 1 k.k.w. w 76 tys. 514 sprawach, z czego 69 tys. 3 sprawy zostały rozpatrzone, a w tym 49 tys. 473 uwzględniono¹⁰.

W tym kontekście poważnym problemem okazuje się etap orzekania kary ograniczenia wolności, i to na tym etapie należy poszukiwać głównych i pierwotnych przyczyn niepowodzeń związanych z funkcjonowaniem kary ograniczenia wolności, choć nie są to wyłączalne przyczyny, bowiem co do zasady trudno jest przewidzieć przyszłe postępowanie skazanego czy wystąpienie szczególnych okoliczności natury indywidualnej (np. choroby), które uniemożliwią wykonanie kary ograniczenia wolności. Jednakże z badań wynika, że sądy w większości spraw nie dysponują niemal żadnym materiałem informacyjnym na temat osoby oskarżonej, niekiedy podejmują rozstrzygnięcia na posiedzeniu w trybie art. 335 k.p.k.

⁸ A. Janus-Dębska, *Uwarunkowania efektywnego wykonania kary ograniczenia wolności*, „Proba-cja” 2014, nr 3, s. 118–120.

⁹ A. Janus-Dębska, *Czynniki utrudniające efektywne wykonywanie kary ograniczenia wolności*, w: *Teoretyczne i praktyczne aspekty wykonywania kary ograniczenia wolności*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2016, s. 47–49; eadem, *Uwarunkowania efektywnego wykonania...*, op. cit., s. 128–130.

¹⁰ A. Janus-Dębska, *Czynniki utrudniające...*, op. cit., s. 45.

lub wyrokiem nakazowym (art. 500 k.p.k.), nawet nie widząc oskarżonego i nie mając możliwości zweryfikowania lub uaktualnienia danych o osobie oskarżonej, sporadycznie wykorzystują wywiady środowiskowe w postępowaniu sądowym, a brak informacji o oskarżonym, jego stanie zdrowia, właściwościach i warunkach osobistych, w tym sytuacji rodzinnej, a także informacji o uprzednich skazaniach na karę ograniczenia wolności i uchylaniu się od jej wykonania – rzutują na celowość orzeczenia kary ograniczenia wolności i na całe postępowanie sądowe, które ma doprowadzić do zmiany postawy skazanego¹¹. I chociaż na mocy ustawy z 2009 r. wprowadzono do Kodeksu karnego bardzo ważną dyrektywę, zakazującą orzekania kary ograniczenia wolności z obowiązkiem pracy w sytuacjach wskazanych w art. 58 § 2a k.k., to zrealizowane w 2014 r. badania pokazują, że orzekanie kary ograniczenia wolności następuje przy sporadycznym wykorzystaniu profesjonalnej diagnostyki przedsądowej oskarżonego w postaci wywiadu środowiskowego w zakresie określonym w art. 213–214 k.p.k. przed orzeczeniem kary ograniczenia wolności¹², co oznacza, że w praktyce dyrektywa z art. 58 § 2a k.k. często nie jest uwzględniana. Okoliczność ta staje się następnie źródłem problemów na etapie postępowania wykonawczego dotyczącego kary ograniczenia wolności.

NOWY KSZTAŁT PRAWNY KARY OGRANICZENIA WOLNOŚCI PO REFORMIE PRAWA KARNEGO Z 2015 R.

Tymczasem w 2015 r. ustawodawca, na mocy rozległej i gruntownej reformy Kodeksu karnego¹³, wprowadził bardzo istotne zmiany w dotychczasowym modelu kary ograniczenia wolności oraz w podstawach jej orzekania, które w założeniu miały uczynić tę karę bardziej atrakcyjną i zachęcić sądy do znacznie częstszego niż dotąd jej orzekania. Było to nawiązanie do pierwotnych założeń politycznokryminalnych Kodeksu karnego z 1997 r., których, niestety, nie udało się w pełni zrealizować. Toteż twórcy reformy ponownie przyjęli za główny cel zmian normatywnych uczynienie kar nieizolacyjnych (grzywny i kary ograniczenia wolności) podstawowymi środkami reakcji na przestępstwa o drobnym i średnim ciężarze gatunkowym. Oceniając negatywnie strukturę kar orzekanych za przestępstwa w relacji do poziomu i charakterystyki przestępczości, w której dominujący był udział kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, twórcy reformy wskazali, że jednym ze środków, który ma doprowadzić do osiągnięcia założonego celu, jest „szybkie orzekanie kar realnie dotkliwych, co skłania, by karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania zamienić niemal w całości

¹¹ Ibidem, s. 53–54; K. Stasiak, *Wymiar kary ograniczenia wolności i jego wpływ na efektywne wykonywanie tej kary – na podstawie badań empirycznych*, w: *Teoretyczne i praktyczne aspekty wykonywania kary ograniczenia wolności*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2016, s. 179.

¹² A. Janus-Dębska, *Uwarunkowania skutecznego wykonania kary ograniczenia wolności w formie prac na cele społeczne na podstawie badań własnych*, w: *Polska kuratela sądowa na przełomie wieków – nadzieje, oczekiwania, dylematy*, red. M. Konopczyński, Ł. Kwadrans, K. Stasiak, Kraków 2016, s. 256–257.

¹³ Zob. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 396).

na orzekanie grzywny i szerzej ujętej kary ograniczenia wolności". W odniesieniu do zmian uregulowań dotyczących kary ograniczenia wolności w uzasadnieniu do nowelizacji Kodeksu karnego wskazano, że „Projektowane zmiany art. 34 i 35 mają na celu zintensyfikowanie dolegliwości związanych z karą ograniczenia wolności oraz redukcję atrakcyjności reżimu probacyjnego związanego z orzekaniem kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Kara ograniczenia wolności obok grzywny, powinna stać się podstawową karą orzecaną za występki, których społeczna szkodliwość nie jest szczególnie wysoka". Dodać należy, że dążenie do zmiany struktury kar orzekanych przez ograniczenie nadużywanej w praktyce kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na rzecz szerzej stosowanych kar wolnościowych miało doprowadzić do zmniejszenia rozmiarów populacji więziennej¹⁴.

Rzeczywiście, nowelizacja Kodeksu karnego z 2015 r. gruntownie zmieniła kształt prawny kary ograniczenia wolności, czyniąc tę karę bardziej elastycznym niż dotychczas instrumentem reakcji prawnokarnej, służącym pełniejszej indywidualizacji i racjonalizacji środków penalnych. W nowym modelu kary ograniczenia wolności wydłużono z 12 miesięcy do 2 lat czas, na jaki może być orzeczona kara ograniczenia wolności (art. 34 § 1 k.k.), a dotychczasowe dwie formy kary ograniczenia wolności, polegające na obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze od 20 do 40 godzin w stosunku miesięcznym oraz na potrąceniu od 10 do 25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym, rozszerzono o kolejne dwie nowe formy, w postaci obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem dozoru elektronicznego na czas do 12 miesięcy, oraz w postaci obowiązków określonych w art. 72 § 1 pkt. 4–7a k.k. Trzeba też odnotować, że o ile w poprzednio obowiązującym stanie prawnym dwie formy kary ograniczenia wolności orzekane były osobno i nie istniała możliwość kumulowania dolegliwości, o tyle zgodnie z treścią art. 34 § 1b k.k. po nowelizacji obowiązki i potrącenie można orzec łącznie lub osobno. Ponadto nowelizacja Kodeksu karnego z 2015 r. pozostawiła bez zmian stałe, obligatoryjne elementy kary ograniczenia wolności, które współtworzą treść tej kary i są jej składnikami, występującymi w każdej formie kary ograniczenia wolności. Jest to zakaz zmiany przez skazanego w czasie odbywania kary miejsca stałego pobytu bez zgody sądu oraz obowiązek udzielania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary (art. 34 § 2 k.k.). Dodatkowo, zachowano możliwość orzeczenia obok kary ograniczenia wolności świadczenia pieniężnego w wysokości do 60 tys. zł, a także orzeczenia obowiązków określonych w art. 72 § 1 pkt. 2 i 3 k.k.¹⁵

Należy podkreślić, że w nowelizacji Kodeksu karnego z 2015 r. utrzymano zakaz orzekania kary ograniczenia wolności w postaci obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wypadku, gdy stan zdrowia oskarżonego

¹⁴ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z projektami aktów wykonawczych z 15.05.2014 r. (druk sejmowy nr 2393, VII kadencja), s. 1–10.

¹⁵ Bliżej na ten temat zob. M. Szewczyk, w: *System Prawa Karnego, Tom 6. Kary i inne środki reakcji prawnokarnej*, red. M. Melezini, wyd. 2, Warszawa 2016, s. 210–226; J. Majewski, *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, Warszawa 2015, s. 53–82.

lub jego właściwości i warunki osobiste uzasadniają przekonanie, że oskarżony nie wykona tego obowiązku (art. 58 § 2a k.k.). Dyrektywa ta ma niezwykle doniosłe znaczenie w praktyce, bowiem w 97–99% spraw kara ograniczenia wolności orzekana jest właśnie w formie obowiązku pracy przewidzianego w art. 34 § 1a pkt 1 k.k.

Jednocześnie znacząco poszerzone zostały podstawy orzekania kar nieizolacyjnych (grzywny i kary ograniczenia wolności) w wyniku wprowadzenia tych kar do wszystkich ustawowych zagrożeń obejmujących karę pozbawienia wolności nieprzekraczających 8 lat, w których ich dotychczas nie było (art. 37a k.k.)¹⁶. Szerzszemu orzekaniu grzywny oraz kary ograniczenia wolności sprzyjała także zmiana brzmienia art. 58 § 1 k.k., który dotychczasową zasadę *ultima ratio* bezwzględnej kary pozbawienia wolności zastąpił zasadą *ultima ratio* kary pozbawienia wolności, a więc także kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania w odniesieniu do wszystkich przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat. Stworzono ponadto możliwość łącznego orzekania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności oraz kary ograniczenia wolności w ramach instytucji tzw. kary mieszanej w sprawach o występki zagrożone karą pozbawienia wolności (art. 37b k.k.). Nowym rozwiązaniem było także wprowadzenie możliwości orzeczenia kary ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w sytuacji, gdy zostanie negatywnie zweryfikowany okres próby przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności. W takim wypadku sąd – zgodnie z art. 75a k.k. – mógł zamiast zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności zamienić ją na karę ograniczenia wolności. Wspomnieć też trzeba, że ustawa nowelizująca Kodeks karny z 2015 r. wyłączyła możliwość stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności oraz grzywny, które to instytucje nie znalazły szerszego zastosowania w praktyce wymiaru sprawiedliwości.

Przyjęte rozwiązania dotyczące form kary ograniczenia wolności funkcjonowały w praktyce niezwykle krótko, bowiem już na mocy Ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy¹⁷ usunięto nową, ujętą w art. 34 § 1a pkt 2 k.k. formę wykonywania kary ograniczenia wolności, w postaci możliwości zastosowania systemu dozoru elektronicznego, i przywrócono dozór elektroniczny jako formę wykonywania kary pozbawienia wolności. Z kolei na mocy ustawy datowanej na tożsamy czas, tj. z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹⁸, usunięto z treści kary ograniczenia wolności kolejną nową formę kary

¹⁶ Na temat charakteru prawnego instytucji ujętej w art. 37a k.k. wyrażono też stanowisko odmienne, że przepis ten stanowi dyrektywę szczególną wymiaru kary za występki zagrożone wyłącznie karą pozbawienia wolności. Zob. w szczególności V. Konarska-Wrzošek, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2016, s. 225–226. W wyniku nowelizacji Kodeksu karnego Ustawą z 19.06.2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z występowaniem COVID-19 (Dz.U. z 2020 r., poz. 1086), nadano art. 37a k.k. charakter szczególnej dyrektywy sądowego wymiaru kary. Zob. A. Grześkowiak, w: *Kodeks karny. Komentarz. 7 wyd.*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2021, s. 407–409.

¹⁷ Dz.U. z 2016 r., poz. 428.

¹⁸ Dz.U. z 2016 r., poz. 437.

ograniczenia wolności, określona w art. 34 § 1a pkt 3 k.k., polegająca na wykonywaniu obowiązku, o którym mowa w art. 72 § 1 pkt. 4–7a k.k.¹⁹ Nie ulega wątpliwości, że dokonane zmiany istotnie zubożyły treść kary ograniczenia wolności oraz ograniczyły szerokie możliwości kształtowania stopnia dolegliwości kary odpowiednio do potrzeb konkretnego przypadku.

Trzeba podkreślić, że wyrażona przez twórców reformy prawa karnego z 2015 r. potrzeba gruntownej zmiany wadliwej struktury orzekanych kar w kierunku częstszego orzekania kar wolnościowych kosztem orzekania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania korespondowała z radykalnym ograniczeniem możliwości stosowania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Wspomnieć wystarczy, że w znowelizowanym art. 69 k.k., określającym przesłanki zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, istotnie obniżono – z 2 lat do roku – górną granicę wymierzonej kary pozbawienia wolności, której wykonanie można warunkowo zawiesić. Jednocześnie ograniczono zastosowanie warunkowego zawieszenia wykonania kary wyłącznie do sprawcy, który w czasie popełnienia przestępstwa nie był skazany na karę pozbawienia wolności zarówno bezwzględna, jak i z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Tak jak było dotychczas, utrzymano przesłankę zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary w postaci dodatniej prognozy kryminologicznej. Ponadto, w przepisie art. 69 § 4 k.k. pozostawiono wskazanie, że jedynie w szczególnie uzasadnionych wypadkach można warunkowo zawiesić wykonanie kary wobec sprawcy występku o charakterze chuligańskim oraz sprawcy przestępstwa określonego w art. 178a § 4 k.k.²⁰ Tak drastyczne ograniczenie zakresu zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary niemal powszechnie było oceniane w doktrynie negatywnie. Podnoszono, że w szczególności obniżenie do roku granicy orzeczonej kary pozbawienia wolności, której wykonanie może ulec zawieszeniu, w praktyce może spowodować wzrost liczby orzekanych bezwzględnych kar pozbawienia wolności i w rezultacie przekreślić realizację celów reformy²¹.

Na tym tle można teraz zastanowić się, czy główny cel reformy Kodeksu karnego został osiągnięty i czy struktura orzekanych kar jest zgodna z oczekiwaniami twórców reformy.

¹⁹ Bliżej na ten temat zob. M. Melezini, *Zmienione przepisy o karze ograniczenia wolności (wstępne wyniki badań praktyki)*, w: *Środki reakcji na czyn zabroniony po reformie Kodeksu karnego z lutego 2015 r. Pierwsze doświadczenia*, red. J. Majewski, Warszawa 2017, s. 123–124.

²⁰ Bliżej na ten temat zob. A. Zoll, *Środki związane z poddaniem sprawcy próbie i zamiana kary*, w: *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015, s. 436–447; J. Majewski, *Kodeks karny*, s. 237–282.

²¹ A. Zoll, *Regulacja warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w ustawie z 20 lutego 2015 r.*, w: *Problemy współczesnego prawa karnego i polityki kryminalnej. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Sienkiewicz*, red. M. Bojarski, J. Brzezińska, K. Łuczczak, Wrocław 2015, s. 410–413; P. Burzyński, *Zmiany normatywne w zakresie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności – uwagi praktyczne*, w: *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej*, red. A. Adamski, M. Berent, M. Leciak, Warszawa 2016, s. 60–63; V. Konarska-Wrzosek, *Ustawowe przesłanki stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary po nowelizacji Kodeksu karnego*, w: *Warunkowe zawieszenie wykonania kary...*, op. cit., s. 167–181.

ZMIANY W STRUKTURZE KAR ORZECZONYCH PO REFORMIE KODEKSU KARNEGO Z 2015 R. I ICH SKUTKI – OCZEKIWANE ORAZ NIEPOŻĄDANE

Tabela 1. Struktura prawomocnie orzeczonych kar przez sądy w 2014 i 2020 r.

Wyszczególnienie	2014		2020	
	I.b.	%	I.b.	%
Ogółem skazani	295 353	100,0	251 369	100,0
Grzywna samoistna	63 078	21,3	84 081	33,4
w tym z zawieszeniem	998	1,6	26	0,0
Kara ograniczenia wolności	33 009	11,2	74 012	29,4
w tym z zawieszeniem	897	2,7	15	0,0
Bezwzględna kara pozbawienia wolności	35 633	12,1	48 550	19,3
Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem	163 534	55,4	41 974	16,7
Kara mieszana	X	X	2619	1,0

Źródło: Prawomocne skazania i warunkowe umorzenia osób dorosłych w latach 2001–2020 – czyn główny, publikowane przez Wydział Statystyczny Informacji Zarządczej Ministerstwa Sprawiedliwości (<http://isw.ms.gov.pl/pl/bazastatystyczna/opracowaniawieloletnie>; dostęp: 25.08.2023).

Dane statystyczne wskazują, że w 2020 r., w porównaniu do 2014 r., nastąpiły istotne zmiany w strukturze kar orzeczonych. Po wielu latach powszechnej krytyki masowego stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności udział tego środka reakcji karnej w strukturze kar orzeczonych radykalnie zmniejszył się – z 55,4 do 16,7%. Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania w praktyce została wręcz zmarginalizowana, zajmując ostatnią pozycję wśród środków reakcji karnej. Równocześnie, zgodnie z założeniami reformy prawa karnego z 2015 r., nastąpił znaczący wzrost w praktyce wymiaru sprawiedliwości roli kar wolnościowych. W szczególności powiększył się udział kary ograniczenia wolności z 11,2 do 29,4%. Liczba orzeczonych kar ograniczenia wolności zwiększyła się ponad dwukrotnie, z 33 tys. 9 przypadków w 2014 r. do 74 tys. 12 przypadków w 2020 r. Warto przy tym podkreślić, że liczba orzeczonych kar ograniczenia wolności skokowo wzrosła już w 2016 r. (z 31 096 w 2015 r. do 61 542 w 2016 r.) W kolejnych latach zasadniczo utrzymała się tendencja wzrostowa skazań na karę ograniczenia wolności, choć nie była już tak dynamiczna²². Pozy-

²² Zob. szerzej K. Krajewski, *Przemiany polityki karnej...*, op. cit., s. 186–187; M. Melezini, *Tendencje w polityce karnej po reformie prawa karnego z 2015 r.*, w: *Racjonalna sankcja karna w systemie prawa*, red. P. Góralski, A. Muszyńska, Warszawa 2019, s. 128–132.

tywne zmiany zaznaczyły się także w stosowaniu grzywny samoistnej, której udział w strukturze kar orzeczonych powiększył się z 21,3 do 33,4%. W 2020 r. liczba skazań na grzywnę samoistną wynosiła 84 tys. 81 przypadków i była to najczęściej orzekana kara w tym roku.

Wskazane zmiany w strukturze kar orzeczonych były oczekiwane i zgodne z założeniami reformy z 2015 r., ale nie wszystkie założenia zostały zrealizowane. W wyniku zbyt radykalnego ograniczenia zakresu zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności nastąpił wydatny wzrost udziału bezwzględnej kary pozbawienia wolności (z 12,1 do 19,3%). Okazuje się, że nie we wszystkich wypadkach kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania została zastąpiona przez kary nieizolacyjne, a jej alternatywę stanowiła także bezwzględna kara pozbawienia wolności. Liczba orzeczonych bezwzględnych kar pozbawienia wolności wzrosła z 35 tys. 633 w 2014 r. do 48 tys. 550 w 2020 r., przy znacznie niższej ogólnej liczbie skazań.

Na tle polityki karnej, realizowanej po reformie prawa karnego z 2015 r., nasuwa się pytanie, czy było racjonalne dążenie do tak drastycznego ograniczenia zakresu stosowania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i wydatnego zwiększenia roli kary ograniczenia wolności w praktyce wymiaru sprawiedliwości, zwłaszcza że już szerokie badania z 2014 r., przeprowadzone przez A. Janus-Dębską, o których pisałam wcześniej, wskazywały na liczne przeszkody uniemożliwiające pomyślnie zakończenie wykonywania kary ograniczenia wolności orzeczonej w formie nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne. Warto też odnotować, że z badań K. Krajewskiego dodatkowo wynika, iż w rezultacie drastycznego spadku liczby skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania bardzo wydatnie zmniejszyła się liczba przypadków zarządzeń wykonania warunkowo zawieszony kary pozbawienia wolności (z 50 904 w 2012 r. do 9200 w 2020 r.), co jednak nie przyczyniło się do zmniejszenia rozmiarów populacji więziennej. W tym obszarze oczekiwania twórców reformy z 2015 r., niestety, nie spełniły się²³.

Wydaje się, że problem polega na tym, że wraz z rosnącą liczbą orzeczonych kar ograniczenia wolności niestety powiększa się z roku na rok liczba zarządzonych do wykonania zastępczych kar pozbawienia wolności, na skutek uchylania się skazanych od wykonywania kary ograniczenia wolności (także grzywny). Na dzień 30 grudnia liczba wykonywanych zastępczych kar pozbawienia wolności kształtowała się następująco: w 2002 r. – 1418, w 2016 – 3259, w 2018 – 4803, w 2020 – 6178, w 2020 – 8126, a na dzień 30.06.2023 r. było to 10 tys. 174. Równocześnie niepokojąco wysoka jest liczba oczekujących na wykonanie kar zastępczych. Na dzień 31 grudnia 2022 r. wynosiła 33 tys. 405 (na ogólną liczbę 52 tys. 946 wyroków z wyznaczonym przez sąd terminem stawienia się do odbycia kary) i składały się na nią następujące wielkości: 11 tys. 248 – dotyczyło zastępczej kary pozbawienia wolności orzeczonej za karę ograniczenia wolności, 8025 – dotyczyło zastępczej kary pozbawienia

²³ K. Krajewski, *Przemiany polityki karnej...*, op. cit., s. 188–189 i 197. Zob. także B. Stańdo-Kawecka, *Niepożądane skutki fragmentarycznych reform systemu karania na przykładzie kary zastępczej za ograniczenie wolności, w: Polityka kryminalna: między teorią a praktyką...*, op. cit., s. 306–307.

wolności orzeczonej za grzywnę samoistną oraz 14 tys. 132 – dotyczyło zastępczej kary aresztu za grzywnę lub karę ograniczenia wolności orzeczoną za wykroczenia²⁴. Łączna liczba kar zastępczych za karę ograniczenia wolności wykonywanych i kar zastępczych oczekujących na wykonanie oscylowała zatem w granicach 20 tys.

Dodatkowo okazuje się, że skuteczność kary ograniczenia wolności na tle skuteczności innych kar, mierzona powrotnością do przestępstwa w ciągu 5 lat od prawomocnego skazania na dany rodzaj kary, jest w wysokim stopniu niezadowalająca, na co wskazują dane zawarte w tabeli 2.

Tabela 2. Powrotność do przestępstwa w latach 2009–2015 w ciągu 5 lat od skazania na dany rodzaj kary

Wyszczególnienie	Okres sprawozdawczy (w %)		
	2009–2013	2010–2014	2011–2015
Kara bezwzględnej pozbawienia wolności	36,2	35,4	33,7
Kara ograniczenia wolności (bezwzględna)	35,6	35,1	32,7
Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem	23,5	24,4	25,1
Kara grzywny samoistnej (bezwzględna)	22,9	22,1	20,6
Kara ograniczenia wolności z zawieszeniem	16,1	14,4	14,4
Kara grzywny samoistnej z zawieszeniem	10,7	10,9	9,0

Źródło: powrotność do przestępstwa w latach 2009–2015; Wydział Statystyczny Informacji Zarządczej Ministerstwa Sprawiedliwości (www.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje-archiwum; dostęp: 10.08.2023).

Wyniki badań pt. „Powrotność do przestępstwa w latach 2009–2014 – I edycja” oraz „Powrotność do przestępstwa w latach 2009–2015 – II edycja”, opracowane przez Departament Strategii i Funduszy Europejskich, Wydział Statystyczny Informacji Zarządczej, opublikowane na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości²⁵, obejmujące trzy okresy sprawozdawcze: 2009–2013, 2010–2014 i 2011–2015, wskazują, że w każdym badanym okresie najwięcej osób, które powróciły do przestępstwa, stanowią

²⁴ Zob. www.sw.gov.pl/dzial/statystyka (dostęp: 20.07.2023).

²⁵ *Powrotność do przestępstwa w latach 2009–2014 – I edycja*, Departament Strategii i Funduszy Europejskich, Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa, 19.10.2015; *Powrotność do przestępstwa w latach 2009–2015 – II edycja*, Departament Strategii i Funduszy Europejskich, Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa, maj 2017 (<http://isw.ms.gov.pl/pl/bazastatystyczna/publikacje-archiwum>; dostęp: 10.08.2023).

osoby pierwotnie skazane na bezwzględną karę pozbawienia wolności – 36,2%, 35,4%, 33,7%, i na karę ograniczenia wolności (bezwzględna) – 35,6%, 35,1%, 32,7%. Warto zauważyć, że nieskuteczność obu rodzajów kar była wysoka, a wskaźniki powrotności – zbliżone. Zdecydowanie niższe wskaźniki powrotności odnotowano w wypadku kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania – 23,5%, 24,4%, 25,1%, i kary grzywny samoistnej (bezwzględnej) – 22,9%, 22,1%, 20,6%. Najniższe wskaźniki powrotności do przestępstwa odnotowano w wypadku pierwotnego skazania na karę ograniczenia wolności z zawieszeniem – 16,1%, 14,4%, 14,4%, oraz na karę grzywny samoistnej z zawieszeniem – 10,7%, 10,9%, 9,0%, ale te środki reakcji karnej zostały wyeliminowane z Kodeksu karnego na mocy nowelizacji z 2015 r.

Okazuje się, że kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania charakteryzuje się stosunkowo wysoką efektywnością w zapobieganiu ponownej przestępczości. Jest ona znacznie wyższa niż efektywność kary ograniczenia wolności (bezwzględnej), która z kolei jest tylko w niewielkim stopniu niższa niż efektywność bezwzględnej kary pozbawienia wolności.

PODSUMOWANIE

Podsumowując, stwierdzić należy, że z jednej strony osiągnięty został główny cel reformy Kodeksu karnego z 2015 r. w postaci radykalnego ograniczenia zakresu stosowania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, a znaczące poszerzenie podstaw orzekania kar nieizolacyjnych stworzyło możliwości uzyskania przez karę ograniczenia wolności należącej pozycji w strukturze kar orzeczonych. Z drugiej – poważnym problemem staje się kwestia właściwego doboru środka reakcji karnej w odniesieniu do konkretnego czynu i jego sprawcy. Trafność dokonywanego przez sąd doboru kary ograniczenia wolności, która następnie rzutuje na przebieg postępowania wykonawczego, uzależniona jest od postrzegania dyrektywy określonej w art. 58 § 2a k.k., która sporadycznie znajduje zastosowanie wobec braku informacji o stanie zdrowia oskarżonego lub jego właściwościach i warunkach osobistych. Ma to związek w szczególności z tym, że kara ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne bardzo często orzekana jest w wyrokach wydanych na posiedzeniu czy w wyrokach nakazowych bez bezpośredniego kontaktu z oskarżonym. Wpływa to na skuteczność wykonywania kary ograniczenia wolności, która wymaga zdecydowanej poprawy.

Niewątpliwie nie służy racjonalnemu kształtowaniu praktyki orzekania kary ograniczenia wolności wprowadzona na mocy ustawy z 7.07.2022 r.²⁶ nowa, niezwykle kazuistyczna zasada wymiaru kary ograniczenia wolności, mechanicznie podwyższająca dolną granicę tego rodzaju kary. Zgodnie z art. 34 § 1aa k.k. wysokość kary ograniczenia wolności w wypadku, gdy przestępstwo jest zagrożone

²⁶ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2600 ze zm.).

zarówno karą ograniczenia wolności, jak i karą pozbawienia wolności, nie może być niższa niż 2 miesiące – jeżeli czyn zagrożony jest karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą roku; 3 miesiące – jeżeli czyn zagrożony jest karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 2 lat; 4 miesiące – jeżeli czyn zagrożony jest karą pozbawienia wolności przekraczającą 2 lata. Dokonana zmiana istotnie ograniczyła sędziowskie uznanie w zakresie wymiaru kary ograniczenia wolności. Przyznanie sądowi orzekającemu w konkretnej sprawie szerokiej możliwości co do wymiaru kary ograniczenia wolności wynika z potrzeby realizacji zasady indywidualizacji odpowiedzialności karnej.

BIBLIOGRAFIA

- Buchała K., *System kar, środków karnych i zabezpieczających w projekcie kodeksu karnego z 1990 r.*, PiP 1991, nr 6.
- Burzyński P., *Zmiany normatywne w zakresie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności – uwagi praktyczne*, w: *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej*, red. A. Adamski, M. Berent, M. Leciak, Warszawa 2016.
- Grześkowiak A., w: *Kodeks karny. Komentarz. 7 wyd.*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2021.
- Janus-Dębska A., *Czynniki utrudniające efektywne wykonywanie kary ograniczenia wolności*, w: *Teoretyczne i praktyczne aspekty wykonywania kary ograniczenia wolności*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2016.
- Janus-Dębska A., *Uwarunkowania efektywnego wykonania kary ograniczenia wolności*, „Probacja” 2014, nr 3.
- Janus-Dębska A., *Uwarunkowania skutecznego wykonania kary ograniczenia wolności w formie prac na cele społeczne na podstawie badań własnych*, w: *Polska kuratela sądowa na przełomie wieków – nadzieje, oczekiwania, dylematy*, red. M. Konopczyński, Ł. Kwadrans, K. Stasiak, Kraków 2016.
- Konarska-Wrzosek V., w: *Kodeks karny. Komentarz. 4 wyd.*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2018.
- Konarska-Wrzosek V., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2016.
- Konarska-Wrzosek V., *Ustawowe przesłanki stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary po nowelizacji kodeksu karnego*, w: *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej*, red. A. Adamski, M. Berent, M. Leciak, Warszawa 2016.
- Krajewski K., *Przemiany polityki karnej po nowelizacji Kodeksu karnego z 2015 r.*, w: *Polityka kryminalna: między teorią a praktyką. Księga jubileuszowa profesora Janiny Błachut*, red. M. Grzyb, K. Krajewski, Kraków 2022.
- Majewski J., *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, Warszawa 2015.
- Melezini M., *Aktualne problemy polityki karnej*, w: *Nadzwyczajny wymiar kary*, red. J. Majewski, Toruń 2009.
- Melezini M., *Tendencje w polityce karnej po reformie prawa karnego z 2015 r.*, w: *Racjonalna sankcja karna w systemie prawa*, red. P. Góralski, A. Muszyńska, Warszawa 2019.
- Melezini M., *Zmienione przepisy o karze ograniczenia wolności (wstępne wyniki badań praktyki)*, w: *Środki reakcji na czyn zabroniony po reformie Kodeksu karnego z lutego 2015 r. Pierwsze doświadczenia*, red. J. Majewski, Warszawa 2017.
- Migdał J., w: T. Szymanowski, J. Migdał, *Prawo karne wykonawcze i polityka penitencjarna*, Warszawa 2014.

- Mycka K., *Praktyka orzecznicza sądów polskich w kontekście wykonywania kar i środków karnych, w: Problemy na tle przeludnienia zakładów karnych*, red. J. Jakubowska-Hara, C. Nowak, Warszawa 2010.
- Stańdo-Kawecka B., *Niepożądane skutki fragmentarycznych reform systemu karania na przykładzie kary zastępczej za ograniczenie wolności*, w: *Polityka kryminalna: między teorią a praktyką. Księga jubileuszowa profesor Janiny Błachut*, red. M. Grzyb, K. Krajewski, Kraków 2022.
- Stasiak K., *Wymiar kary ograniczenia wolności i jego wpływ na efektywne wykonywanie tej kary – na podstawie badań empirycznych*, w: *Teoretyczne i praktyczne aspekty wykonywania kary ograniczenia wolności*, red. A. Kwieciński, Wrocław 2016.
- Szewczyk M., w: *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016.
- Szewczyk M., w: *System Prawa Karnego. Tom 6. Kary i inne środki reakcji prawnokarnej*, red. M. Melezini, wyd. 2, Warszawa 2016.
- Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny i innych ustaw (2009 r., druk sejmowy nr 1394, VI kadencja).
- Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z projektami aktów wykonawczych z 15.05.2014 r. (druk sejmowy nr 2393, VII kadencja).
- Zoll A., *Regulacja warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w ustawie z 20 lutego 2015 r.*, w: *Problemy współczesnego prawa karnego i polityki kryminalnej. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Sienkiewicz*, red. M. Bojarski, J. Brzezińska, K. Łucarz, Wrocław 2015.
- Zoll A., *Środki związane z poddaniem sprawcy próbie i zamiana kary*, w: *Nowelizacja prawa karnego z 2015 r. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015.
- Zoll A., *Założenia politycznokryminalne Kodeksu karnego w świetle wyzwań współczesności*, PiP 1998, nr 9–10.

Cytuj jako:

Melezini M., *Kara ograniczenia wolności – oczekiwania i rzeczywistość*, „Ius Novum” 2024, nr 4(18), s. 22–36. DOI: 10.26399/iusnovum.v18.4.2024.28/m.melezini